

Література

Гнаповська Л. В. Лінгвокогнітивні та лінгвокультурологічні характеристики англійських антропонімів германського походження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 „Германські мови” / Л. В. Гнаповська. К., 1999. – 19 с. *Жаботинская С. А.* Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // *Лінгвістичні студії.* – 1997. – Вип. 2. – С. 3-11. *Маслова В. А.* Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Флинта Наука, 2004. – 293, [1] с. – (Для филологов). *Чекулай И. В.* Функционально-деятельностный подход к изучению принципов оценочной категоризации в современном английском языке / Игорь Владимирович Чекулай. – Белгород: Изд-во Белгородского университета, 2006. – 210с.

Джерела ілюстративного матеріалу

День – Газета “День” – Режим доступу до документу: <http://www.day.kiev.ua>. – Заголовок з екрану. *НКР* – Национальный корпус русского языка. – Режим доступу до корпусу: <http://www.ruscorpora.ru>. – Заголовок з екрану. *Christie A.* Murder in Retrospect: [a novel] / Agatha Christie. – London: Dell, 1970. – 192 p. *Dantec M. G.* La sirene rouge: [roman] / Maurice G. Dantec. – Paris: Gallimard, 2002. – 591 p. – (Folio Policier). *LC* – Leipzig corpus. – Access to the corpus <http://corpora.uni-leipzig.de>. – Заголовок з екрану. *Puzo M.* The Last Don: [a novel] / Mario Puzo. – London: William Heinemann Ltd, 1996. – 482 p. *Puzo M.* The Sicilian: [a novel] / Mario Puzo. – New York: Linden Press, Simon & Schuster, 1984. – 410 p. *Salinger J. D.* The Catcher in the Rye: [a novel] / Jerome David Salinger. – London: Penguin, 1994. – 192 p. *Werber B.* L’arbre des possibles et autres histoires: [roman] / Bernard Werber. – Paris: Albin Michel, 2002. – 301 p. *Werber B.* Le Jour des Fourmis: [roman] / Bernard Werber. – Paris: A. Michel, 1992. – 463 p.

ВАЛУЕВА Н.Н.

(Днепродзержинский государственный технический университет)

ПЕРСПЕКТИВА КОМПАРАТИВИСТСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

У статті увага приділяється розгляду сучасної компаративістики як науки, що значною мірою розширила рамки зіставного аналізу, засвоює нові підходи, концепції та методології, активно застосовує здобутки рецептивної естетики та інтертекстуальності. Відмічається, що різні форми міжкультурної комунікації можуть бути описані за допомогою методів компаративістики.

Ключові слова: компаративістика, міжлітературні взаємини, типологічні й генетичні зв'язки, інтегральні й диференціальні форми сприйняття.

Валуєва Н.М. Перспектива компаративистских исследований современной литературы. Рассматривается современная компаративистика как наука, которая в значительной степени расширила рамки сравнительного анализа, осваивает новые подходы, концепции и методологии, активно использует наработки рецептивной эстетики и интертекстуальности. Отмечается, что различные формы межкультурной коммуникации могут быть описаны при помощи методов компаративистики.

Ключевые слова: компаративистика, межлитературные взаимосвязи, типологические и генетические связи, интегральные и дифференциальные формы восприятия.

Valuyeva N.N. The prospects of modern literature comparative research. The modern comparative research is regarded as a science which has considerably broaden the measures of comparative analysis, adapts new approaches, concepts and methodologies, actively uses the tools of receptive aesthetics and intertextuality. It is also stated that different forms of cross-cultural communication could be described by means of the comparative methods.

Key words: comparative science, cross-cultural links, typological and genetic links, integral and differential forms of perception.

В сучасній філології порівняльне вивчення літератур, або літературознавча компаративістика є одним із провідних напрямків, в повній мірі відповідаючим процесам інтеграції як в літературі, так і в культурі в цілому. По цьому приводу Т.Денисова, продовжуючи думку Е.Ептера, відзначає: “глобальність – одна з визначальних рис компаративістики. Сьогоднішня стан цієї науки значною мірою зумовлений процесом глобалізації та зміною інтелектуально-філософської антропологічної парадигми” [Денисова 2005, с. 25].

Використання компаративистських методів для вивчення різних форм міжкультурної комунікації є актуальним напрямком в сучасному літературознавстві і представляє інтерес для дослідження. Класифікація основних форм і типів міжлітературного процесу представляє об'єкт нашого дослідження, предметом слугитиме розгляд найбільш значимих класифікацій міжлітературних зв'язків. Мета статті – визначити перспективи компаративистських досліджень сучасної літератури, досягнення поставленої мети заключається в розв'язанні наступної задачі: визначення теоретичної бази компаративистських досліджень для сучасних літературних явищ.

В советское время компаративистика рассматривалась как буржуазная наука, которая не принимала во внимание идейные и социальные факторы литературного взаимодействия. Вместо этого разрабатывалась теория взаимосвязей и взаимодействия литератур, сравнительно-типологическое изучение историко-литературного процесса (М.Конрад, В.Жирмунский, М.Алексеев, И.Неупокоева, Г.Вервес, Д.Наливайко и др.), даже сам термин “компаративистика” не использовался. Относительно современного украинского литературоведения Л.Грицык справедливо замечает, что украинская компаративистика пребывала в методологическом застое и была “винесена на маргінеси науки більш, ніж на півстоліття, потребує кардинальних зрушень” [Грицык 2002, с. 29]. Сейчас ситуация кардинально меняется: “актуалізація порівняльної типології активізувала розробку її теорії і методики, що дозволяє досліджувати утворення й функціонування міжнаціональних літературних спільнот і відповідностей з більшою адекватністю, визначаючи водночас закономірності й чинники цього процесу; механізм їх дії”, – отмечает Д.Наливайко [Наливайко 2006, с. 67].

Большой вклад в разработку теоретических вопросов компаративистики внесли работы словацкого ученого Д.Дюришина, румынского исследователя А.Димы, болгарского литературоведа Э.Георгиева. Также широко известны классификации В.М.Жирмунского и И.Неупокоевой.

Для практических исследований важное значение имеют научные теоретические работы, в которых приводятся классификации основных форм и типов межлитературного процесса, пути исследования проявлений межлитературных связей и сближений. Наиболее универсальной и широко используемой считается классификация, предложенная Д.Дюришиным (“Теория сравнительного изучения литературы”, 1975), в которой учёный систематизировал обширный научный материал по проблемам сравнительного изучения литератур. Для многих поколений компаративистов работа Д.Дюришина стала настольным пособием по вопросам межлитературных взаимосвязей.

Учёный разделяет совокупность всех связей на две глобальные области: контактные, или межлитературные связи (проявления конкретного литературного взаимодействия) и типологические схождения – аналогии, вызванные причинами более общего характера. Генетические, или контактные связи проявляются в форме внешних контактов (встречи писателей, отклик воспринимающей литературы в форме сообщений, упоминаний, статей, переводы и т.п.) и внутренних. Внешнеконтактный аспект исследования часто называют фактографическим, поскольку он связан с различными формами библиографической систематизации материала. При исследовании внутреннеконтактных связей (собственно литературных контактов) предметом анализа является сам литературный процесс: его проявление в литературных направлениях, школах, жанрах, компонентах художественных произведений, а также закономерности межлитературного процесса. В этом случае мы имеем дело с межлитературной рецепцией.

Межлитературную рецепцию Д.Дюришин относит к сфере внутренних контактов. Их учёный разделяет на необходимые и побочные, то есть определяет роль рецепции в каждом случае: “если восприятие осуществляется на основе отождествления, “гармонии”, – форма рецепции интегральная; когда же преобладает “стремление подчеркнуть разницу” – речь идёт о “дифференциальной форме рецепции” [Дюришин 1979, с. 149]. Конечно, деление на интегральные и дифференциальные формы рецепции весьма условно, поскольку часто “на фоне интегральной связи с каким-то литературным явлением, то есть при восприятии этого явления в целом с положительным знаком, отдельные его компоненты в воспринимающей структуре преломляются в ином, часто совсем противоположном виде. Таким образом, некоторые элементы обнаруживают в принимающей структуре дивергентные тенденции по отношению к своему “прототипу” [Дюришин 1979, с. 150]. Почти в каждом случае творческой связи присутствуют конвергентные и дивергентные отношения. “Подобного рода факты приобретают первостепенное значение для определения “активности” или “пассивности” межлитературной связи, степени творческого усвоения особенностей и совершенств первоисточника” [Дюришин 1979, с. 151].

Перечисленные у Д.Дюришина категории (необходимости и побочности, “активности” и “пассивности”, интеграции и дифференциации) позволяют в целом охарактеризовать процесс восприятия с функциональной стороны: необходимое и побочное; в ценностном аспекте: “активность”, “пассивность”; в плане направленности рецепции по отношению к тенденциям развития литературы: интегральный и дифференциальный характер восприятия.

Несмотря на то, что учёный систематизировал межлитературные связи, он, как и многие другие исследователи, отмечает невозможность строгого их разграничения, что объясняется самим характером конкретных связей, настолько широким и многоликим, что трудно представить себе создание такой классификации, которая могла бы вместить все возможные случаи этих связей.

Проблема разграничения типологических и контактных связей не так проста, часто различные виды контактов и схождения перекрещиваются, являются взаимообусловленными. Очевидно, что формы и типы восприятия следует рассматривать как определённые элементы связей, “которые в каждом конкретном случае в зависимости от различных субъективных и объективных факторов выступают по-разному, нередко переплетаясь между собой, образуя своего рода коммуникативный симбиоз” [Дюришин 1979, с. 143]. Д. Наливайко также считает, что генетическо-контактные связи и типологические схождения “так тісно переплітаються в розвитку літератур, що часто розмежувати їх неможливо, і сучасне порівняльне літературознавство розглядає їх як складові єдиного процесу” [Наливайко 2006, с. 65].

Наряду с функциональной классификацией связей на внешнеконтактные и внутреннеконтактные возможна их дифференциация в зависимости от причинной обусловленности. Так, В.Аmineва различает случайные, эпизодические, временные, закономерные, длительные, постоянные; детерминированные внутрилитературными или внелитературными факторами [Аmineва 2003, с. 205]. При систематизации типологии контактов ученая указывает на синхронические и диахронические контакты. В свою очередь, “функциональность воспринимаемых элементов в принимающей структуре позволяет определить и дифференцировать диахронические контакты на парадигматические, явственно выражающие аксиологическое отношение к цитируемому источнику, и синтагматические, формирующие из сочетающихся между собой претекстов определённый порядок” [Аmineва 2003, с. 206]. Более того, разграничение межнациональных контактов может наблюдаться как на личностном уровне, так и на уровне отдельных течений, жанров, направлений, школ и даже целых эпох литературного развития. “Предметом компаративистского анализа становится также сопоставление сходных (или контрастирующих) жанровых структур, композиционных схем, типов конфликтов, сочетаний мотивов и тем, способов построения и расположения персонажей. При этом необходимо помнить о принципиальной полигенетичности литературных явлений, часто восходящих одновременно к множеству разных источников” [Зинченко 2002, с. 89-90].

За последнее время появилось много работ, посвящённых теоретическим и практическим вопросам компаративистики, проводятся международные конгрессы, научные семинары и конференции, издаются сборники и журналы. Современная компаративистика отличается необычайным разнообразием проблематики. В современной компаративистике существуют различные подходы к изучению форм межлитературных связей. Тем не менее традиционным в современном литературоведении остаётся анализ связей по двум основным параметрам – генетическим связям и типологическим схождениям. “Вместе с тем эти две стороны процесса межнациональной межлитературной коммуникации, сами по себе дифференцированные, образуют сложную формулу, дающую о себе знать всякий раз оригинально, в зависимости от конкретного литературного материала” [Баранов 2003, с. 208]. Поскольку однозначно разделить исследования лишь на типологические или генетические на практике почти невозможно, большинство компаративистских работ представляют собой одновременное изучение генетических и типологических связей. Тексты чаще сопоставляют по генетическому признаку, а контексты, как правило, восстанавливаются при помощи анализа типологических схождениям.

В свою очередь ряд ученых констатирует кризис в современном сравнительном литературоведении. Некоторые полагают, что современная компаративистика затрудняется в точном определении метода и предмета изучения (М.Рот, Г.Дизеринк). Так, Г.Тиме считает, что на современном этапе возникла необходимость “переориентировки во взгляде на сам предмет исследований” [Тиме 1996, с. 389]. К новому, перспективному направлению он относит сравнительную поэтику, цель которой “не поиск глобальных закономерностей, <...> а изучение идейно-философской основы творчества, метода, жанра, стиля того или иного писателя посредством привлечения к анализу аналогичных явлений иноязычных литератур” [Тиме 1996, с. 391]. Это направление представляется нам перспективным.

Компаративистика всё шире использует методы структурного и семантического литературоведения. “Структурная лингвистика, генеративная поэтика открыли новые приемы, которые позволяют пройти мимо внешних причин и исторической описательности” [Смирнов 2003, с. 21]. Трактовка текста как “мозаики цитат, результата усваивания и трансформации другого текста” (Ю.Кристева), как части “Текста Культуры” (Ю.Лотман), “Текста Жизни” (Р.Барт), рассматриваемая в рамках концепции интертекстуальности, открывает новые пути анализа и трактовки текста, и, таким образом, представители структурализма и постструктурализма “как бы перехватывают методы и формы деятельности компаративистов” [Смирнов 2003, с. 21], но при этом и сама

компаративистика обретає нові дослідницькі можливості. Подібні зміни завжди позитивні, вважає Дж. Харт, вони свідчать про те, що наука не стоїть на місці, а активно реагує на зміни в світі наукової думки ("Comparative Literature changes and adapts, and in a world on the move, this is a positive attribute" [Hart 2006, p. 5]).

Міжлітературні зв'язки можна розглядати як одну з форм інтертекстуальності. Звертаючись до сучасних постмодерністських текстів, ми неминуче прослідковуємо внутрішні зв'язки, текстувальні зв'язки між творами, тобто виходимо на інтертекстуальний рівень, і інтертекстуальність розглядаємо як форму внутрішніх зв'язків. Тому при вивченні міжтекстових зв'язків дослідники зазвичай опираються на уявлення про інтертекстуальність. Н.Владимирова виявляє початок підходу до вивчення конкретних форм і функцій інтертекстуальності в мистецтвенному творі вже в книзі Д.Дюрішина [Владимирова 1998, с. 187].

Зрозуміло, що в процесі розвитку літературознавчої компаративістики змінювалися її складові частини, їх співвідношення. В першій половині ХХ століття в дослідницьких роботах домінував генетико-контактний підхід, в середині століття на перше місце виходять типологічні дослідження, акцент в яких робиться на розгляді "аналогій й спільностей літературних явищ, їхніх контекстів і систем" [Наливайко 2002, с. 26]. Сучасна компаративістика – досить розгалужена наука, в процесі розвитку вона освоює нові підходи, концепції і методології, сьогодні спостерігається активне звернення до рецептивної естетики і інтертекстуальності.

В цьому випадку ми стикаємося з суперечливим і складним питанням про методологію порівняльного літературознавства, його межі. Нам здається, що як теорія інтертекстуальності впитала досвід компаративістських досліджень, так і останні можуть використовувати досягнення структуралізму і постструктуралізму. Д.Наливайко зауважує, що сучасна компаративістика повернулася "до рецептивної естетики та теорії інтертекстуальності, адаптуючи їх відповідно до специфіки своїх завдань і засобів" [Наливайко 2003, с. 7]. Видно, дискусія про обсяг понять і співвідношень методів інтертекстуального аналізу і компаративістики вирішить практика історико-літературних досліджень.

Своєрідна "перекличка" різних національних культур в найвищій ступені характерна для сучасної літератури, в якій нерідко трапляються заїмствования відомих сюжетів, мотивів і образів, що робить необхідним застосування методів компаративістики при її вивченні. Наприклад, масову літературу вивчають в соціологічному аспекті як явище сучасної культури, однак вона може розглядатися і з позиції порівняльного літературознавства – хоча б тому, що формування сучасної російської як масової, так і "міддл-літератури" (термін С.Чуприніна) відбувалося під впливом головним чином західноєвропейської і американської літератури. Наприклад, особливості американського "крутого детектива" проявилися в творах В.Проніна, Ю.Латыніної. В кінці 90-х з'являється "якісний" ретро-детектив (Б.Акунін, Л.Юзефович, І.Мельнікова), який, безсумнівно, продовжує традиції російської, і західноєвропейської літератури.

Таким чином, розгляд впливу західної літератури, як елітарної, так і масової, на формування вітчизняної літератури може сприяти компаративістський підхід. У багатьох сучасних вітчизняних письменників прослідковується зв'язок з літературною традицією їх зарубіжних співвітчизників, що, в відношенні літературознавчого аналізу, створює безпосередню передумову для розгорнутих спостережень і узагальнень. Особливості проблематики і поезики текстів письменників не можуть бути виявлені без порівняння схожих або контрастних літературних явищ. Різноманітні форми міжкультурної комунікації можуть бути описані з допомогою методів компаративістики, яка в останні десятиліття значно розширила межі співставительного аналізу, що представляється перспективним для подальшого більш глибокого дослідження.

Література

Аминева В.Р. Типологія зв'язків як спосіб систематизації міжлітературного процесу / В.Р. Аминева // Російська і співставительна філологія: системно-функціональний аспект. – Казань: Казанський гос. ун-т, 2003. – С. 204-209.
Баранов А.І. Ключові категорії компаративістики і їх функції на прикладі сприйняття творчості Ф.Достоевського в Польщі / А.І. Баранов // Порівняльне літературознавство: теоретичні і історичні аспекти (V Поспеловські читання): Матер. міжнарод. наук. конф. / Ред. кол. П.А.Николаєв і др. – М.: МГУ, 2003. – С. 208-214.
Владимирова Н.Г. Категорія інтертекстуальності в сучасному літературознавстві / Н.Г. Владимирова // Літературознавство на порозі ХХІ століття: Матер. міжнарод. наук. конф. – М.: Рандеву-АМ, 1998. – С. 182-187.
Грицик Л. Кілька вступних міркувань. Українська компаративістика ХІХ – початку ХХ століття: Напрями, методика досліджень / Л. Грицик // Літературознавча компаративістика: Навч. посібник / Ред. Р.Т.Гром'як. – Тернопіль: ТДПУ, 2002. – С. 29-33.
Денисова Т. Наука

«Компаративістика» в сучасному трактуванні / Т.Денисова // Слово і час. – 2005. – № 5. – С. 24-31. Дюршшин Д. Теорія сравнительного изучения литератур: Пер. со словац. И.Богдановой. – М.: Прогресс, 1979. – 320 с. Зинченко В.Г. Методи изучения литературы. Системный подход / Зинченко В.Г., Зусман В.Г., Кирнозе З.И. – М.: Флинт; Наука, 2002. – 200с. Наливайко Д. Теорія літератури і компаративістики – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 347 с. Наливайко Д. Літературознавча компаративістика: Стан, проблеми / Д. Наливайко // Слово і час. – 2002. – № 2. – С. 25-26. Смирнов А.А. Функция компаративістики в современном литературоведении / А.А. Смирнов // Сравнительное литературоведение: теоретические и исторические аспекты (V Поспеловские чтения): Матер. междунар. науч. конф. / Ред. кол. П.А. Николаев и др. – М.: МГУ, 2003. – С. 17-22. Тиме Г.А. О некоторых тенденциях современной компаративістики (теоретические и практические аспекты) / Г.А. Тиме // Россия. Запад. Восток: Встречные течения. – СПб.: Наука, 1996. – С. 387-395. Hart J. The Futures of Comparative Literature: North America and Beyond / J. Hart // Revue de literature compare. – 2006. – № 1. – P. 5-21.

ВАНІНА Г.В.

(Запорізький національний університет)

АДРЕСАТ PR-ДІЯЛЬНОСТІ: ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ, УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядаються дискурсивні реалізації вербального вираження адресата PR-діяльності. Визначаються спільні та відмінні способи його представлення у трьох різноструктурних дискурсах.

Ключові слова: адресат PR-діяльності, номінування, номінативне поле, лексико-семантична група.

Ванина А.В. Адресат PR-деятельности: вербальное выражение в английском, украинском и русском дискурсе. В статье рассматриваются дискурсивные реализации вербального выражения адресата PR-деятельности. Определяются общие и отличительные способы его представления в трех разноструктурных дискурсах.

Ключевые слова: адресат PR-деятельности, номинирование, номинативное поле, лексико-семантическая группа.

Vanina G. The recipient of PR-activity: the verbal expression in English, Ukrainian and Russian discourse. The article deals with the discursive realization of verbal expression of PR-recipient. Common and distinctive ways of its representation in three different discourses are defined.

Keywords: recipient of PR-activity, nomination, nominative field, lexical-semantic group.

Утвердження в суспільстві атмосфери взаєморозуміння, взаємодовіри, взаємовигідного співробітництва є основою його стабільності і прогресу. Для цього громадяни повинні бути всебічно поінформованими про різні аспекти його життя, проблеми і перспективи, бути включеними в обговорення актуальних питань, вироблення рішень.

Об'єктом будь-якої діяльності є та частина оточуючої дійсності, яка піддається цілеспрямованому впливу з боку певного суб'єкта. У соціальній практиці PR-діяльності адресатом стає суспільна думка або громадськість та її представники.

Специфіка вираження адресату піар-діяльності аналізується на прикладах американської, української та російської періодики, тому що спеціалісти у галузі піару розглядають мас-медійний простір (газетний дискурс зокрема) як потужний канал для здійснення та реалізації своїх цілей, враховуючи великі можливості ЗМІ.

Актуальним вбачаємо вивчення дискурсивних реалізацій вербального вираження компоненту ОБ'ЄКТ PR, який є основною метою PR-діяльності, займає одну з верхніх позицій у системі професійних цінностей, наділений певною значущістю для професійної свідомості.

Метою даної статті є дослідження особливостей вербалізації адресата PR-діяльності як частини фреймової ситуації концепту PR в англійській, українській та російській мовах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: 1) визначити складові компоненту ОБ'ЄКТ PR як частини фреймової ситуації; 2) виділити особливості номінативного поля цього компонента у досліджуваних мовах; 3) визначити універсалії та національно-специфічні особливості в об'єктивації адресата PR-діяльності.

Об'єктом дослідження є адресат PR-діяльності в англійському, українському та російському газетному дискурсі.

Предмет аналізу становлять засоби вербалізації адресата PR-діяльності в англійській, українській та російській мовах.

У процесі відображення уявлень про потенційного адресата відбувається пряме номінування одержувача PR-повідомлення. Номінативне поле компонента ОБ'ЄКТ PR у трьох мовах представлене одиницями, які належать до лексико-семантичних груп (ЛСГ) *особа, організація*.